

УДК 336.11

Гулько Л.Г.
кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів та банківської справи
Хмельницького національного університету

Ільєва О.В.
студент
Хмельницького національного університету

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНИЙ МЕХАНІЗМ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ В СУБ'ЄКТІВ ПЕРВИННОГО ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ

THE ORGANIZATIONAL AND ECONOMIC MECHANISM OF FINANCIAL MONITORING IN PRIMARY FINANCIAL MONITORING SUBJECTS' ACTIVITY

АНОТАЦІЯ

Стаття присвячується дослідженню сутності та розробці механізму первинного фінансового моніторингу в банківських установах. Запропонована структурно-логічна схема механізму фінансового моніторингу в суб'єктів первинного фінансового моніторингу. Детально охарактеризовано складові механізми первинного фінансового моніторингу.

Ключові слова: фінансовий моніторинг, механізм фінансового моніторингу, правові важелі, організаційні важелі, управлінські важелі, ефективність фінансового моніторингу, операції, що підлягають фінансовому моніторингу.

АННОТАЦИЯ

Статья посвящается исследованию сущности и разработке механизма первичного финансового мониторинга в банковских учреждениях. Предложенная структурно-логическая схема механизма финансового мониторинга в субъектах первичного финансового мониторинга. Подробно охарактеризованы составляющие механизма первичного финансового мониторинга.

Ключевые слова: финансовый мониторинг, механизм финансового мониторинга, правовые рычаги, организационные рычаги, управленческие рычаги, эффективность финансового мониторинга, операции, подлежащие финансовому мониторингу.

ANNOTATION

The article is devoted to research of an essence and working out a mechanism of primary financial monitoring in banking institutions. The structure and logical scheme of financial monitoring mechanism in primary financial mechanism subjects' activity was proposed. The components of the mechanism of initial financial monitoring are described in detail.

Keywords: financial monitoring; mechanism of financial monitoring; legal instruments; organizational levers; administrative instruments; effectiveness of financial monitoring; transactions subject to financial monitoring.

Постановка проблеми. У світовій економіці чіткою домінантою у сфері регулювання фінансових взаємовідносин стала боротьба з відмиванням грошей та фінансуванням тероризму. Відмивання грошей вже вийшло за рамки окремих країн, набувши глобального значення. Найсприятливішими для відмивання грошей є нові фінансові ринки у країнах із перехідною економікою, до яких належить і Україна.

Сьогодні в Україні питання, пов'язані з легалізацією доходів, здобутих злочинним шляхом, набули великої актуальності і перебувають у центрі суспільної уваги.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню теоретичних основ фінансового моніторингу приділяли увагу такі вчені-економісти, як: О.М. Бережний [3], С.О. Дмитров [4], С.Б. Єгоричева [5], А.С. Ачкасова [2], О.О. Курішко [6], Н.В. Москаленко [7], О.М. Петрук [8], Д.В. Шиян [9] та ін.

Водночас проведений аналіз наукових джерел показав, що окремі питання, які стосуються реалізації фінансового моніторингу в суб'єктів первинного фінансового моніторингу, залишаються недостатньо дослідженими. До таких питань, зокрема, належать дослідження механізму реалізації фінансового моніторингу в суб'єктів первинного фінансового моніторингу (СПФМ).

Метою статті є дослідження та формалізація сутності та структури механізму первинного фінансового моніторингу в СПФМ.

Виклад основного матеріалу дослідження. Фінансовий моніторинг – це неперервний процес заходів, що здійснюються суб'єктами фінансового моніторингу, спрямованих на протидію фінансовим операціям, що пов'язані з відмиванням грошей та фінансуванням тероризму.

Розглядаючи трактування поняття «механізм фінансового моніторингу», Н.В. Москаленко трактує це поняття як сукупність методів, важелів та інституційних умов, які регулюють процес розроблення заходів протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом [7, с. 2].

А.С. Ачкасова визначає поняття механізму фінансового моніторингу як сукупність методів, важелів та інституційних умов, які регулюють процес розроблення адекватних протидій на здійснення правопорушень в сфері легалізації незаконних доходів та фінансуванню тероризму [2, с. 52].

Розглядаючи сутність механізму фінансового моніторингу, різними авторами [2; 7], можна побачити, що дані дослідники механізму звертають увагу лише на рівень державного фінансового мо-

ніторингу, а не на рівень первинного, що зумовлює актуальність досліджень у цьому напрямі.

До елементів механізму протидії легалізації доходів, здобутих злочинним шляхом, фінансування тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, належать [7, с. 4]:

- суб'єкти, які уповноважені протидіяти легалізації доходів, здобутих злочинним шляхом в усіх організаційно-правових формах;

- правові норми, які встановлюють порядок функціонування та взаємодії елементів механізму фінансового моніторингу, повноваження суб'єктів;

- форми діяльності у сфері фінансового моніторингу;

- методи протидії легалізації доходів, здобутих злочинним шляхом тощо.

Попередні дослідження виявили відсутність розробок механізму фінансового моніторингу для суб'єктів первинного фінансового моніторингу і наукових досліджень у цьому напрямі.

Між усіма компонентами механізму існують взаємозумовлені зв'язки. Так закони породжують принципи, принципи – цілі та завдання, цілі та завдання – функції і методи, інші засоби, які забезпечують процес управління залежать від функцій і методів.

Метою фінансового моніторингу в суб'єктах первинного фінансового моніторингу і, зокрема, у банку є запобігання та протидія легалізації злочинних доходів та фінансуванню тероризму з використанням банківської системи та контроль рівня ризиків, на які наражається банк.

Об'єктами фінансового моніторингу в банку є операції, що здійснюються банком, та ризики, що їх супроводжують.

Суб'єктами фінансового моніторингу є банківська установа та підконтрольні суб'єкти (особи, діяльність яких підлягає дослідженню).

Загальні принципи для організації процесу управління механізмом фінансового моніторингу наведено у таблиці 1.

Головною метою фінансового моніторингу в банківських установах є забезпечення протидії відмивання грошей, фінансування тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення. Цілями фінансового моніторингу є зменшення операцій які пов'язані з відмиванням та фінансуванням тероризму, що здійснюються через банківську систему, а у випадку виявлення таких операцій – їх негайне зупинення.

До важелів первинного фінансового моніторингу можна віднести:

- правові важелі – найважливіші важелі управління, оскільки вони в сукупності створюють правове поле, що регулює відносини між суб'єктами первинного фінансового моніторингу і державою (у випадку банків – в особі Національного банку України);

- організаційні важелі – передбачають формування та реалізацію комплексу організаційних заходів щодо створення сприятливих передумов для ефективної діяльності системи фінансового моніторингу в банку;

- управлінські важелі – сукупність засобів та інструментів, які цілеспрямовано впливають на створення умов для функціонування і розвитку банку загалом та його системи фінансового моніторингу зокрема.

В основі ефективного функціонування будь-якого механізму лежить узгоджене, цілеспрямоване, взаємодоповнююче функціонування всіх складових частин механізму. Його інструменти і важелі діють у чіткій послідовності, яка визначається впливом принципів та внутрішнього і зовнішнього середовища і становить механізм первинного фінансового моніторингу в суб'єктах первинного фінансового моніторингу, зокрема в

Таблиця 1

Принципи організації механізму первинного фінансового моніторингу в банку [6, с. 271]

Принцип	Пояснення
законності	передбачає встановлення основної мети проведення фінансового моніторингу у фінансових установах
дотримання банківської таємниці	дотримання банківської таємниці фінансовими установами з обов'язковим розкриттям інформації про клієнта та його операції у разі існування підозри персоналу суб'єкта фінансового моніторингу щодо існування ознак сумнівності фінансової операції
інформаційної прозорості	побудова національної системи фінансового моніторингу з урахуванням світового досвіду, повне та постійне співробітництво з міжнародними організаціями, об'єднаннями та підрозділами фінансової розвідки інших країн, а також обмін інформацією, сучасними технологіями та методами
уникнення конфліктів	фінансова установа зобов'язана докладати максимальних зусиль для уникнення конфлікту інтересів працівників установи і клієнтів, а також конфлікту інтересів клієнтів установи
взаємності	забезпечення багатостороннього обміну інформацією між спеціалізованими органами фінансової розвідки та міжнародними інституціями
економічної ефективності	необхідність існування позитивного економічного ефекту, тобто перевищення економічних вигід над витратами на організацію процесу фінансового моніторингу
обов'язковості	впровадження норм щодо проведення заходів фінансового моніторингу, визначених на підставі достовірних даних про об'єкти фінансового моніторингу за звітний період, та встановлення відповідальності суб'єктів фінансового моніторингу за порушення законодавства

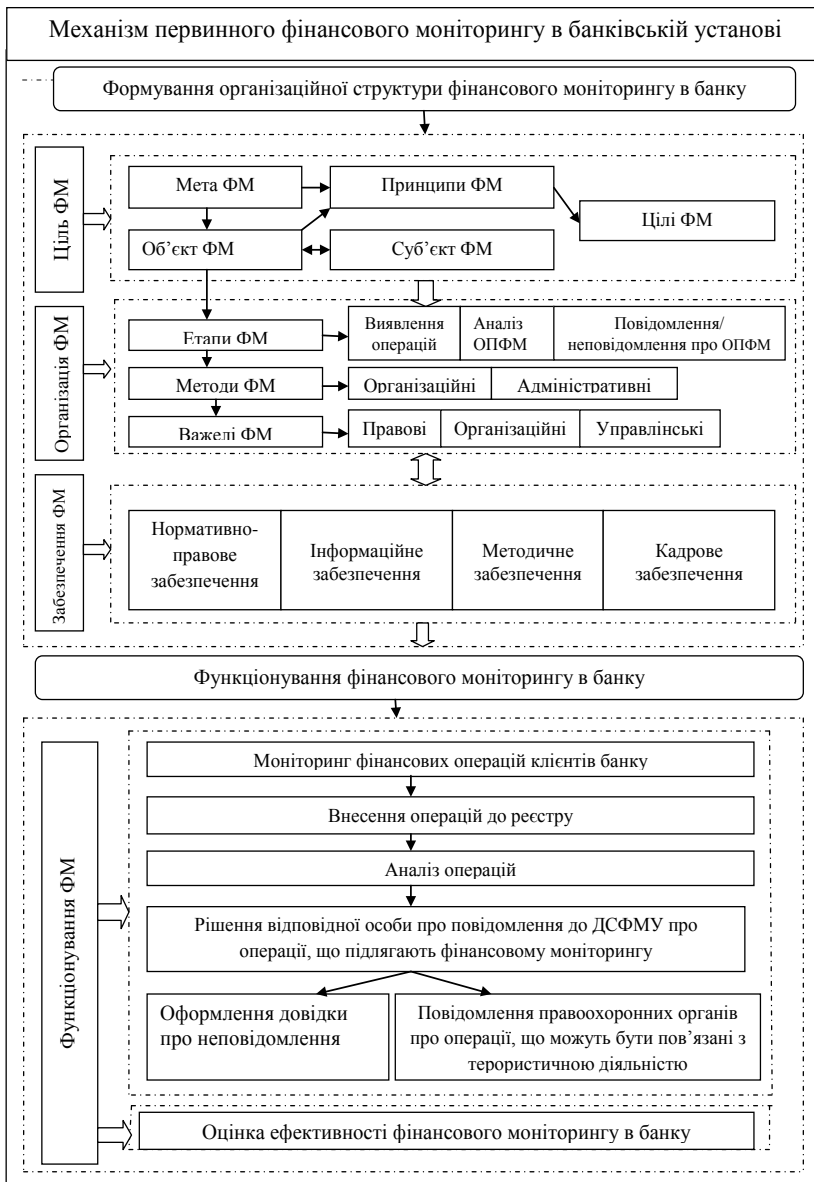

Рис. 1. Механізм первинного фінансового моніторингу в банківських установах*

*розроблено автором

Рис. 2. Складові механізми забезпечення первинного фінансового моніторингу

*розроблено автором

банківських установах. Структурно-логічну схему механізму первинного фінансового моніторингу в банківській установі, розроблену на основі наведених вище підходів, наведено на рисунку 1.

Механізм первинного фінансового моніторингу в банку складається з двох підсистем.

Перша підсистема полягає у формуванні організаційної структури для реалізації фінансового моніторингу. Вона визначає мету, організацію та забезпечення системи первинного фінансового моніторингу, тоді як друга забезпечує практичне функціонування фінансового моніторингу в банку.

Одним із основних етапів фінансового моніторингу є виявлення операцій, що підлягають фінансовому моніторингу (ОПФМ) – це операції, які мають злочинний характер і підлягають під ознаки обов’язкового чи внутрішнього фінансового моніторингу.

Ефективне функціонування будь-якого механізму залежить від його забезпечення. Діяльність усіх СПФМ ґрунтується в першу чергу на нормативно-правовому забезпеченні. Функціонування системи фінансового моніторингу в середині банку посиляється на внутрішні документи. Складові забезпечення фінансового моніторингу пропонуємо згрупувати і представити на рисунку 2.

Методи фінансового моніторингу поділяють на організаційні та адміністративні. До організаційних методів можна віднести ефективну організацію роботи працівників з подальшим кар’єрним зростанням, матеріальне заохочення. Адміністративними методами є санкції, штрафи, які накладаються на суб’єктів первинного фінансового моніторингу за невиконання чи недотримання законодавчих норм з протидії відмивання грошей, фінансування тероризму та фінансуванню зброї масового знищення.

Друга підсистема механізму первинного фінансового моніторингу складається із здійснення системи фінансового моніторингу та оцінки її ефективності. Її перша частина стосується виконання суб’єктом первинного фінансового моніторингу вимог законодавства

та безпосередньо пов'язана зі взаємодією з суб'єктами державного фінансового моніторингу, зовнішніми відносно СПФМ. Другий блок – оцінка ефективності фінансового моніторингу – є суто внутрішньою діяльністю банку, має іншу мету й особливості та не пов'язаний з діяльністю інших суб'єктів фінансового моніторингу.

Завершальним елементом механізму фінансового моніторингу є оцінка ефективності такої діяльності на рівні СПФМ. Ефективність фінансового моніторингу в банку являє собою здатність системи фінансового моніторингу з найменшими витратами запобігати та протидіяти використанню банку в процесі легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму.

Дослідження ефективності фінансового моніторингу здійснювалися такими вченими, як С.О. Дмитров [4], О.М. Бережний [3], О.О. Куришко [6]. Ми погоджуємося з думкою С.О. Дмитрова, який запропонував низку показників оцінки ефективності фінансового моніторингу, зокрема він збільшив кількість показників ефективності фінансового моніторингу в банку. Своєю чергою, вважаємо за доцільне провести групування та узагальнення вказаних показників за такою схемою (рис. 3).

Висновки з проведеного дослідження. Отже, проведене дослідження дозволяє стверджувати, що нині, незважаючи на існування значного наукового доробку, окремі питання фінансового моніторингу залишаються недостатньо розробленими. За відсутності усталеного погляду на сутність поняття «механізм фінансового моніторингу в СПФМ» запропонований механізм фінансового моніторингу спрямований на вдосконалення організації такої діяльності у СПФМ. Результати цього дослідження можуть бути використані в подальших наукових розробках, пов'язаних зі здійсненням фінансового моніторингу на первинному рівні.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом,

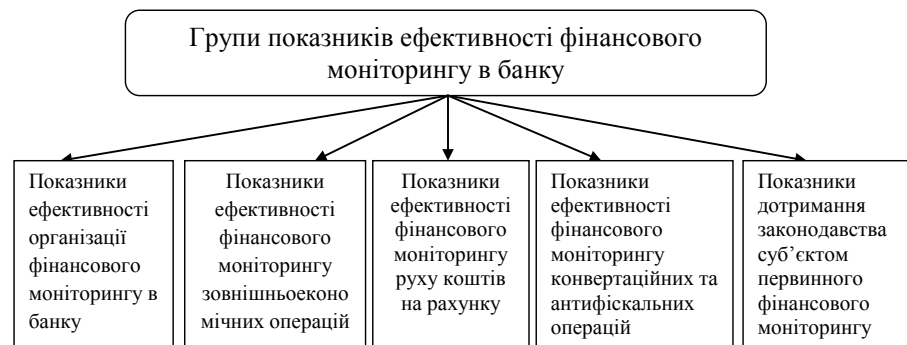

Рис. 3. Групи показників ефективності фінансового моніторингу

*розроблено автором

фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» від 12 лютого 2015 року № 198-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.sdfm.gov.ua/documents.php?cat_id=32&doc_id=496&lang=uk&page=1.

2. Ачкасова С.А. Удосконалення механізму фінансового моніторингу в Україні / С.А. Ачкасова // Сучасні проблеми фінансового моніторингу: збірник матеріалів Першої Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Харків, 3 грудня 2008 р.). – Х.: ХНЕУ. – 2008. – С. 20-21.
3. Бережний О.М. Моделювання оцінки ризиків використання банків з метою легалізації кримінальних доходів або фінансування тероризму: монографія / С.О. Дмитров, О.В. Меренкова, Л.Г. Левченко, Т.А. Медвідь; під заг. редакцією О.М. Бережного. – Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2008. – 75 с.
4. Дмитров С.О. Методичні підходи до оцінки ефективності фінансового моніторингу в банку / С.О. Дмитров // Економіка і держава. – 2009. – № 11. – С. 29-31.
5. Єгоричева С.Б. Організація фінансового моніторингу в банку: навч. посіб. / С.Б. Єгоричева. – К.: Центра учбової літератури, 2014. – 292 с.
6. Куришко О.О. Особливості розвитку системи фінансового моніторингу в Україні / О.О. Куришко // Актуальні проблеми економіки. – 2012. – № 1. – С. 267-275.
7. Москаленко Н.В. Фінансовий моніторинг як інструмент економічної безпеки / Н.В. Москаленко // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. – 2009. – № 1. – С. 1-7.
8. Петрук О.М. Левківська К.Д. Особливості розвитку системи фінансового моніторингу / О.М. Петрук, К.Д. Левківська // Вісник ЖДТУ. – 2013. – № 2. – С. 288-292.
9. Шиян Д.В. Система забезпечення фінансового моніторингу в банку / Д.В. Шиян // Вісник Національного університету водного господарства та природокористування. – 2011. – Випуск 2 (54). – Серія «Економіка». – С. 223-231.